

УДК 334.72:658

А.В.Круглянко, к.е.н., **Т.О.Чепко**,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ КРИЗИ

У статті досліджено функціонування підприємств Чернівецької області в кризових умовах, з акцентами на розробці заходів, планів, виконання яких могло б запобігти банкрутству, ліквідації підприємств, які виявилися найбільш слабкими перед кризою.

В статье исследовано функционирование предприятий Черновицкой области в кризисных условиях, с акцентами на разработке мероприятий, планов, выполнение которых могло бы предупредить банкротство, ликвидации предприятий, какие оказались наиболее слабыми перед кризисом.

In the article the functioning of enterprises of Chernivtsi region in the crisis conditions, with the accents on the development of measures and plans, executing of which would prevent bankruptcy, liquidation of enterprises, which occurred to be the weakest before the crisis are examined.

Ключові слова: підприємство, криза, економічний розвиток, ринкові умови, потенціал підприємства.

Кожне підприємство у ринкових умовах господарювання у своїй діяльності стикається з невизначеністю щодо розвитку подій та непередбачуваним впливом зовнішнього середовища. У більшості випадків недбале управління і невизначеність у майбутньому зумовлюють появу кризових явищ на підприємствах. Проблема полягає в тому, що багато керівників реагують на кризу тільки з появою, здебільшого, коли банкрутство чи ліквідація є необхідною.

Економічний розвиток підприємства полягає в його динамічній гармонії росту й стійкості. Сьогодні світова економіка переживає серйозні зміни у зв'язку з кризою. У сформованих умовах ринку України також відбуваються значні зміни, коли успішний розвиток підприємства й саме його існування безпосередньо залежать від розробленої стратегії і методів її впровадження, знання ситуації на ринку та спроможності працювати якщо не з прибутком, то хоча б з повним покриттям своїх витрат.

Не оминув цей процес і Чернівецьку область, яка зазнала негативного впливу світової кризи. І хоча й не так сильно це позначилося на економіці Буковинського регіону, як на економіках східних, центральних і південних регіонів України, однак негативні наслідки присутні.

Отже, дані припущення зумовили мету статті – дослідження функціонування підприємств Чернівецької області в кризових умовах, з акцентами на розробці заходів, планів, виконання яких могло б запобігти банкрутству, ліквідації підприємств, які виявилися найбільш слабкими перед кризою.

Криза як елемент теорії економічних циклів та економічної кон'юнктури досліджувалась вченими Дж.М.Кейнсом, Н.Д.Кондратьєвим, К.Марксом, Й.Шумпетером, М.Фрідменом, їх послідовниками та опонентами. Сучасні організаційно-економічні процеси діяльності підприємства в умовах кризи

розглянуто в працях таких вітчизняних авторів, як В.Є.Адамов, І.О.Александров, Л.О.Лігоненко, Л.О.Омелянович, В.І.Родіонова, В.С.Синавина, А.М.Поддєрьогін, А.Д.Чернявський та інші, а також зарубіжних – Д.Девіда, Р.Дігласа, Р.Зербе, Р.Колба, Ф.Кейна, Є.Майєра, Р.Хадчинсона, Р.Хелферда та інших [1].

В умовах кризи проблема стабільного розвитку підприємства набуває першочергового значення. Трапляються ситуації, коли підприємство успішно функціонує, становище на ринку постійно поліпшується, воно нарощує обсяги виробництва та реалізації продукції, робіт, послуг, але, в певний момент часу, у зв'язку з незначними змінами ситуації на ринку, підприємство, не помічаючи або ігноруючи ці зміни, втрачає все. Слушно зауважити, що І.Ансофф філософськи зазначав у контексті цього, що це питання не стільки того, що є, скільки того, що може бути зроблене з тим, що є [2].

Тож виникає необхідність визначення ключових факторів впливу на потенціал підприємства, на його стійкість кризовим явищам тощо. Як і у всьому світі, для буковинських підприємств характерним є те, що фактори, що зумовили виникнення кризових явищ на підприємствах та їх банкрутство, залежать від внутрішніх можливостей самих підприємств протидіяти зовнішнім чинникам потенційної загрози. Система кризових факторів не є постійною, вона змінюється в часі залежно від етапу життєвого циклу підприємства, стадії циклу конкурентної переваги тощо.

Фактори кризи, як правило, діють у комплексі і через синергічний ефект посилюють свій негативний вплив на підприємство. Зовнішні кризові фактори (загального та регіонального характеру) створюють загальні передумови погіршення ситуації, однак при відповідній організації управління та прийнятті необхідних корпоративних рішень підприємство має усі можливості уникнути банкрутства, незважаючи на негативний вплив зовнішнього оточення.

Як зазначалося, розвиток кризи та виникнення ситуації банкрутства окремого підприємства головним чином обумовлюється внутрішніми факторами, насамперед є результатом неефективного менеджменту, загального та функціонального. Жоден з факторів розвитку кризи, а також їхній сумісний вплив не мають фатального характеру, його прояву можна та потрібно протидіяти.

Як же відбувся вплив кризи на підприємства Чернівецької області? Найгострішими наслідками фінансової кризи, з якими стикнулися на сьогодні буковинські підприємства та й уся економіка регіону, загалом є: по-перше, девальвація гривні розміром 50%, що значно ускладнило повернення кредитів у іноземній валюті і сприяло загостренню проблем банківського сектора, які просто намагаються лише покрити неліквідні пасиви, тобто працюють переважно в односторонньому порядку (без надання нових кредитів); по-друге, значна частина всіх товарів, що реалізуються в Чернівецькій області, є іноземного походження, тому зростання цін на ці товари стало неминучим

явищем, що лише призвело до подальшої девальвації гривні; по-третє, сировина і матеріали, що використовуються підприємствами регіону у виробництві, також часто є іноземного походження, що також “сприяє” подальшій девальвації гривні.

Тим не менше, підприємства регіону працювали і під час фінансової кризи, поєднуючи своє функціонування, а часто – просто виживання, і подальший розвиток з прийняттям своєрідних антикризових економічних рішень:

- 1) виробництво “на склад” аж до моменту сприятливої ціни реалізації;
- 2) підняття цін на продукцію;
- 3) перехід на аналогічні види продукції з більшою рентабельністю;
- 4) скорочення витрат виробництва шляхом зменшення обсягу випуску.

Однак такі рішення не завжди можна було повною мірою реалізувати на практиці або їх реалізація була нетривалою через низький запас “ресурсної” міцності підприємств та необхідністю погашати поточні зобов’язання у іноземній валюті, вимиваючи для цього з обороту понаднормові обсяги коштів.

Тому постала необхідність більш обґрунтованого підходу до прийняття грамотних та ефективних підприємницьких управлінських антикризових рішень.

Для кращого розуміння шляхів та методів виходу підприємств із кризи необхідно:

- надати критичну оцінку наукових підходів до визначення суті кризового стану підприємства;
- визначити особливості управління підприємством в умовах кризи;
- виявити джерела фінансових загроз у розвитку підприємства;
- дослідити стратегічну поведінку потенціалу підприємства на кризовій стадії розвитку;
- виявити чинники, які заважають підвищенню ефективності підприємства в умовах кризи [3].

Зазначимо також, що виживання підприємств у кризових умовах ринкових відносин є стратегічно важливим як для окремих підприємств, так регіону в цілому, та й всієї країни. У зв’язку з цим виникає гостра необхідність управління кризовими підприємствами, а саме підприємствами, що мають проблеми неплатоспроможності за таких умов, характерних для нашого регіону, як нестача фінансових ресурсів, зростання обсягів кредиторської заборгованості, падіння рівня виробничого потенціалу. Це обумовлює наявність великої кількості технічно відсталих, неконкурентоспроможних і неплатоспроможних підприємств, яким до того ж ще й загрожує банкрутство.

Забезпечення реалізації визначеного керівництвом держави і здоровим глуздом курсу на стійке економічне зростання України через зростання її регіонів робить надзвичайно актуальними питання організації протидії кризовим явищам та відродження нормального перебігу господарювання суб’єктів підприємницької діяльності в межах регіону, концентруючи зусилля

територіальних органів влади та свідомості місцевих громад (як безпосередніх учасників економічних відносин у якості споживачів на працівників кризових підприємств), а також потребує термінової розробки теорії та практики антикризового управління підприємствами.

Процес виведення підприємства з кризового стану має відбуватися не хаотично та безсистемно, він має бути належним чином організований та скоординований. Допомогою вітчизняним підприємствам можуть стати розроблені хоча б простих, але чітко формалізованих базових внутрішніх документів, які мають розроблятися на підприємстві, що опинилося в кризовому стані. Серед них – антикризова програма та план антикризових заходів.

Антикризова програма та план антикризових заходів мають задовольняти таким вимогам:

- забезпечувати комплексне вирішення питань фінансового оздоровлення та відновлення працездатності цілісного організму підприємства;

- бути підпорядкованими стратегічним інтересам підприємства і привабливими для власника, керівництва, персоналу підприємства;

- бути привабливими для зовнішніх інвесторів та забезпечувати залучення зовнішніх коштів, необхідних для їх здійснення;

- встановлювати цілі, які кількісно вимірюються та можуть контролюватися;

- містити рішення, що усувають проблеми і загрозу для функціонування підприємства;

- конкретизувати завдання в розрізі структурних підрозділів та функціональних служб підприємства;

- передбачати змістовні (кількісні та якісні) наслідки запропонованих заходів, можливі терміни їх отримання.

Особлива увага при розробці таких документів має приділятися зовнішнім інвестиціям, оскільки, за даними Держкомстату, у першому півріччі цього року в економіку України іноземні інвестори завезли 1782 млн. дол. США (із них у першому кварталі 717 млн. дол.), що становить лише 66% від аналогічного періоду минулого року. Чистий приріст іноземного капіталу за січень-червень 2010 року становив 1248,8 млн. дол.: інвестори вклали 1782,8 млн. дол., вилучили 534,0 млн. дол. Через брак відповідної інформації у розрізі Чернівецької області припускаємо, що ситуація на Буковині майже не відрізняється від загальноукраїнських реалій.

Така негативна динаміка надходження іноземного капіталу в Україну набуває тенденційних рис. Інвестори стали значно обережнішими щодо вкладання коштів в Україну. У 2009 році ми спостерігали схожу картину. Чистий приріст сукупного обсягу іноземного капіталу в економіці України 2009 року становив 4,41 млрд. дол., що на 27,4% менше, аніж 2008 року (тоді іноземні інвестори інвестували в економіку України 5,635 млрд. дол., але

одночасно вилучили 0,941 млрд. дол.).

Держкомстат також повідомляє, що значно зросли обсяги іноземного капіталу в економіку країни передусім за рахунок таких країн, як Росія та Кіпр. Тим часом за рахунок продажу капіталу нерезидентами інших країн і вилучення інвестицій істотно зменшилися обсяги капіталів інвесторів із США, Великобританії та інших країн [4].

Виведення підприємства зі стану кризи може розглядатися як стратегічна мета, на реалізацію якої повинен працювати весь потенціал підприємства. У міру завершення реалізації заходів антикризової програми та отримання позитивних результатів потреба в розробці стратегії діяльності актуалізується, оскільки саме в стратегічному плані мають бути закріплені отримані здобутки та створені передумови для запобігання повторення кризових явищ.

Тому ми погоджуємося з авторами [5], що розроблена таким чином антикризова програма (план) стає необхідним підґрунтям для підготовки інших похідних спеціальних планових документів, що мають вузьке функціональне призначення, зокрема бізнес-плану фінансового оздоровлення та плану (проекту) санації.

Список використаних джерел:

1. Цурік Валерій Віталійович. Управління підприємством в умовах кризи: дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського. - Донецьк, 2005.
2. Ансофф І. Стратегическое управление / И. Ансофф : [пер. с англ.]. – М. : Экономика, 2005.
3. Виханский О. С. Стратегическое управление [текст] / О.С.Виханский. – М. : ГАРДАРИКА, 2008.
4. Бровко В., Следзь С. Червона зона вкладень: земля, нерухомість, будівництво, банки і рітейл // <http://www.experts.in.ua/inform/smi/detail.php?ID=67971>.
5. Жукова Н.К. Сучасні методи антикризового управління підприємством // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №10. – С.14 – 18.